

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

El pont de Besalú, sobre el Fluvià

INTERESSANTÍSSIM per diversos conceptes és l'antic pont de pedra de Besalú, sobre el riu Fluvià, al qual ja d'algún temps els arqueòlegs i historiadors han fixat llur atenció per a descriure'l.

Formava part del camí de l'Edat mitjana que des de Girona, per Banyoles, Besalú, Castellfollit* i Olot, es dirigia cap a Sant Esteve de Bas.

Malgrat trobar-se atropellat de molt temps, avui encara presta servei a la carretera de l'Estat que va d'Olot a Girona.

Tal vegada a aquesta utilitat que ve prestant devem el que avui el puguem admirar i no hagi estat enderrocat com tants altres que ho són, no precisament pels agents naturals, sinó per la mà de l'home.

Forma el seu traçat en planta un angle pronunciat. Sortint de la vila pel pont, el corrent del riu va de la dreta a l'esquerra. El colze el fa després dels quatre primers arcs, sofrint la desviació cap a la dreta.

Consta, aquest pont, de vuit arcs, molts d'ells desiguals i d'èpoques distintes. Sortint de la vila, el primer tros, que comprèn els quatre arcs que estan en línia recta, és la part més antiga que resta del pont. El primer dels arcs, avui dins un hort de propietat particular, està construït sobre la vora del riu i formava part del recinte amurallat. En la pila entre el primer i segon arcs, s'alcen

* Prop de Castellfollit atravessava també el Fluvià mitjançant el pont, les ruïnes del qual són conegudes amb el nom del Pont trencat, ensorrat pels francesos en 1657, vençuts pel Marquès de Mostara.

encara avui els fonaments del portal d'entrada que vénen units per les dues bandes amb les ruïnes de la muralla. El Sr. Monsalvatje suposa aquests fonaments com els de dues torres laterals que servien de defensa. Les recerques fetes ens han donat la satisfacció de trobar dos documents (reproduïts aquí en fotografia), els quals han estat el fonament per a fer la perspectiva del pont restaurat que aquí acompanyem. Un dels dits documents és una aiguada que representa el pont tal com devia ésser abans de l'any 1835; l'altre, és una pintura mural que es troba a can Llaudes de Besalú, en la qual també es representa el pont amb tota la seva integritat. Per aquestes pintures venim en coneixement que no eren dues torres laterals el que allí hi havia, sinó el portal d'entrada a la vila, convenientment fortificat, i tal com representen els dis-tints gràfics que reproduïm.

El segón, terç i quart arc, està sobre el riu, i en la part en què hi passa major cabal d'aigua, el pas de la qual és constant per tenir allí el Fluvià el seu llit de més fondària que en cap altre part del pont, on sols hi passa aigua en l'època de grans avingudes. No sols és aquesta part dels quatre primers arcs la més antiga, sinó que és també la que té una construcció més perfecta, la qual cosa no sols ho diu l'apariència de les seves ben posades pedres, sinó que els arcs no s'han apartat gens de la seva forma primitiva, malgrat ésser els que principalment han hagut de resistir l'empenta de l'aigua en les grans avingudes.

Ha influït notablement el que hagin assolit una tan provada resistència l'ésser els fonaments de les piles la roca viva, la qual surt allí sobre del riu, formant penyes que intercepten l'aigua del Fluvià.

Les dues piles següents a la descrita, en la qual hi ha el portal, tenen en la part baixa un avant-vec per a partir l'aigua i resistir millor el corrent, i a sobre, uns arcs petits, els quals deixen un espai lliure per al pas de l'aigua en cas d'avingudes, disminuint, així, el parament que s'oposa a aquest pas, a l'ensens que augmenten la resistència d'aquest pany, tota vegada que el lliga amb el posterior, fent-lo solidari a la resistència oposada al corrent.

També havem de considerar que el bon estat en què es troba aquesta primera porció del pont és degut d'una manera singular a les dimensions de la pila que hi ha entre l'arc quart i el següent. És la pila més grossa que hi ha en tot el pont, la qual cosa està encertadíssima, puix no sols es troba en el canvi de direcció, en virtut de l'angle que fa el pont, i per tant ha de contrarrestar el resultat que donen les dues catxades que li trameten els arcs, que per no venir

PERSPECTIVA DE LA RESTAURACIÓ HIPOTÈTICA DEL PONT DE BESALÚ, SOBRE EL FLUVIÀ TAL COM DEVIA ÉSSER EN L'EDAT MITJANA

situats en la mateixa línia no poden anullar-se, sinó que a la vegada aquest angle o colze que fa el pont i que fet en sentit invers afavoriria la resistència del mateix en les grans avingudes, de la manera que està, la perjudica, tenint tendència a separar-se els dos braços, pel que precisa una unió ben ferma.

Al fer aquesta pila més grossa, s'aconseguí el que poguessin treballar per separat les dues porcions del pont, ço que moltes vegades en els ponts de l'Edat mitjana es féu a posta, ja perquè els mitjans econòmics escassegessin i fos precis construir-lo a copia de temps, pel que tenien de fer algún arc sense poder comptar amb la catxada que tenia que donar l'altre que vindria a apoiar-se a la mateixa pila; o perquè essent corrent tallar els ponts en cas de guerra, aquesta inutilització temporal del mateix no fos causa de la seva completa ruïna. Per aquestes mateixes raons s'usaren arcs aperlaltats.

Per altra part, cal notar que el massiu d'aquesta pila està molt ben disposat, puix en la part anterior, en la qual hi bat el corrent, hi ha sols l'avant-vec que arriba fins dalt; i en la part posterior hi ha el nucli més gros del massiu, tal com corresponia per un encertat treball de la pedra, donada la manera d'ésser de l'angle.

Aquesta pila grossa dona a la part superior del pont, o sigui en el lloc on hi ha el pas, un gran eixamplament, anomenat avui per la gent de Besalú *la creu grossa*, distingint-lo de l'altre eixamplament que correspon a la pila que soporta l'arrencada de l'arc sisè i del setè, anomenat *la creu petita*. Aquests eixamplaments s'ha dit que provenien d'unes torres enderrocades o d'unes portes fortificades, la qual cosa no és exacta, puix a les que es referien era a la porta d'entrada al recinte i a la torre del pont, que no corresponien a aquestes piles.

En un pont llarg i estret com aquest, eren molt convenients dos eixamplaments per a facilitar el tràfec.

En les dues fotografies de les pintures antigues que ens donen idea de com estava el pont abans que es mutilés, hi figura en l'eixamplament anomenat *la creu grossa* una construcció amb el caràcter d'una petita caseta : era el lloc de la guardia. Al dibuixar la perspectiva no l'havem marcada a posta, car sembla tractar-se d'una construcció molt posterior a l'època del pont i de les seves fortificacions. Dins de la caseta hi havia una escala de caragol, la qual baixava, segons diuen, cap el riu per a escapar-se la guardia en un cas perdut. De l'escala se'n veu encara el començament.

L'altre arc, el qual reposa en part sobre aquesta pila, o sigui el cinquè, és el més reduït de llum i el que dona més amplitut al pont en la part de pas, essent format per dues voltes cilíndriques de dis-

tinta altura. No trobem una explicació a aquest fet que permeti un juí molt raonable. A falta d'aquesta, exposem la hipotètica de si en alguna reconstrucció feta en el pont es pensà en dotar-lo d'un depòsit o amagatall que a la vegada relacionés la guardia i la torre que hi havia en l'altra pila on reposen aquests arcs, pel que es féu un arc més baix, a fi de deixar un espai lliure entre la volta i el pas del camí, utilitzant-se per a baixar-hi l'escala de caragol que diuen que va fins abaix el riu. Treient les pedres que cobreixen ara l'escala de caragol, aquesta potser donaria llum sobre tal aparent anomalia, però, per tractar-se d'una obra pública que presta servei, encara que la investigació no reportaria molesties per ningú, ens havem abstingut de proposar-nos-ho.

Les branes del pont en aquest arc, són divergents, servint aquesta part del pont per a suavitzar el colze que el conjunt havem dit que formava.

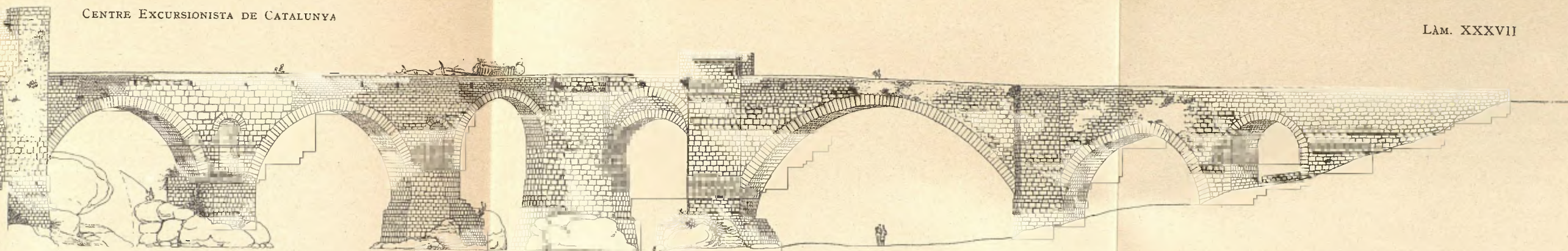
La pila corresponent als arcs cinquè i sisè és, com ja havem dit, la que portava la torre de defensa, isolada al mig del pont; encara se'n conserven netament els fonaments, els quals, juntament amb les pintures antigues, permeten una reconstrucció ideal precisa. Per la planta es dedueix com venia protegida l'entrada per doble porta de fusta, essent la més exterior a la vila de les que ascendeixen verticalment, i l'altre obrint-se com les corrents, a dues fulles.

L'arc sisè és el de més llum o amplaria de tots; aquest, el mateix que els altres que falten descriure, són sens dubte més posteriors. Tampoc la seva construcció és tan acurada; per altra part, l'accés de la llum i la seva forma rebaixada, no el fan tan apte a una resistència gran. La pila que separa els arcs sisè i setè és la que porta en la part superior l'eixamplament anomenat *la creu petita*.

L'arc setè, si bé més reduït de llum que l'anterior, com ell és d'una construcció no molt curosa i és dels dos el que presenta més deformació. Aquesta ha de fer ja alguns anys que va presentar-se, puix a totes dues pintures antigues hi ve marcada, per més que amb manifesta exageració.

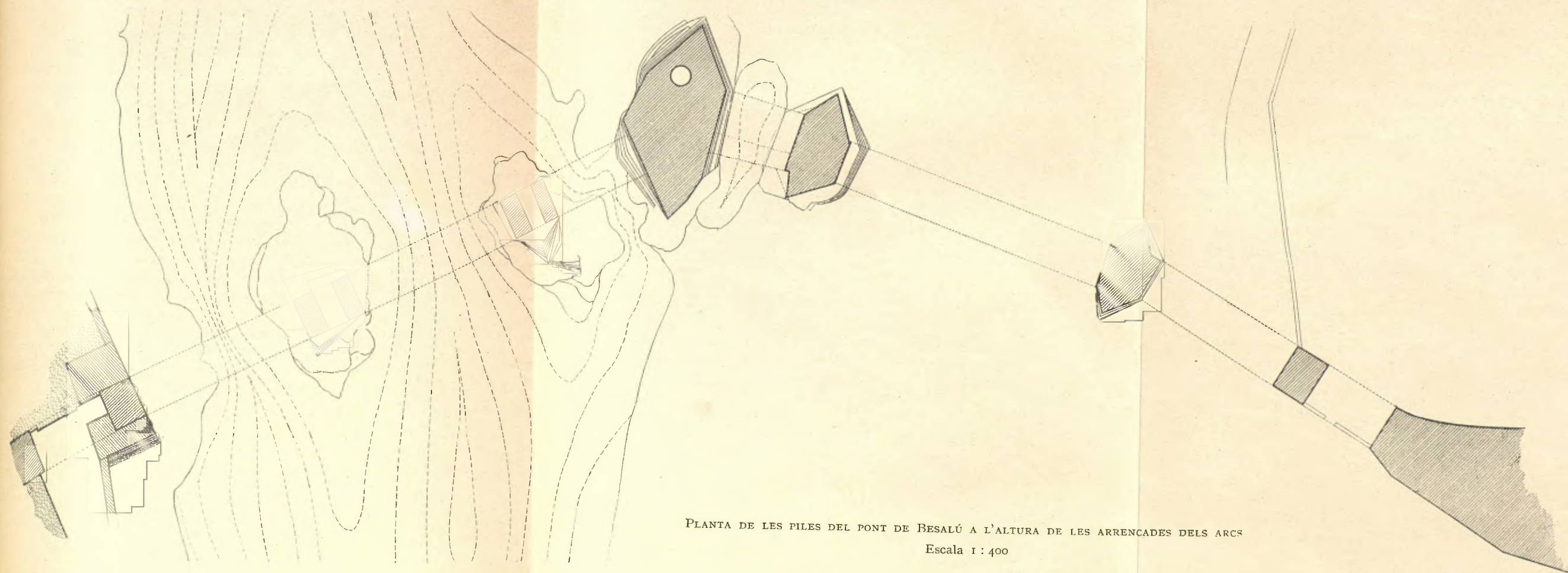
L'últim arc és encara més modern, així com l'eixamplament del terraplè final que va ésser fet a propòsit per adaptar-se a l'amplada de la carretera de l'Estat, a la desembocadura del pont. Al descriure el pont havem prescindit d'anotar cap mida, puix els plànols que acompanyem ens excusen de fer-ho.

Amb l'examen dels plànols es pot apreciar l'atreviment que representa la construcció d'algunes de les arcades d'aquest magnífic pont; essent de notar que els arcs, en especial els corresponents a la

Escala 1 : 400

PROJECCIÓ SOBRE D'UN PLA VERTICAL DEL PONT DE BESALÚ

PLANTA DE LES PILES DEL PONT DE BESALÚ A L'ALTURA DE LES ARRENCADDES DELS ARCS

Escala 1 : 400

part més antiga, són perfectament extradossats, la qual cosa ja feien els romans en els dels seus ponts, i és condició precisa d'un pont ben construït, tota vegada que així els arcs treballen més independents i se'ls hi tramet el pes accidental sense que cap rigidesa pugui rompre alguna dovella o clova.

Per la comtal vila de Besalú és conegut pel pont romà o moro, sense cap fonament per a atribuir-lo a les èpoques que suposarien aquests noms a l'ésser adequats. Fins el present no s'ha trobat cap document relacionat amb la seva erecció, havent estat això causa de les diverses apreciacions sobre l'època en què es construí; ara pot fixar-se la seva cronologia amb més exactitut, tota vegada que els estudis arqueològics dels monuments arquitectònics de Catalunya han donat un gran pas, ço que permet fer deduccions precises per la comparació de la manera de treballar la pedra dels monuments d'època desconeguda pels documents amb la dels monuments de cronologia fixada per aquests.

Aquestes comparacions permeten establir, com a època de construcció d'aquest pont, en la seva part més antiga, la de principis del segle XII.

El plorat historiador d'aquesta comtal vila, D. Francesc Monsalvatje, exposa en una de les seves obres que el pont de Besalú és de l'època dels seus comtes. El portà a fer aquesta afirmació, segons va exposar-me, el raonament completament lògic, de què per la carencia de documents cal suposar que el pont no fou obra d'una collectivitat, sinó obra personal de gent molt interessada en la seva erecció, la qual obra no pot atribuir-se més que als comtes independents de Besalú, els quals figuraren de l'any 875 al 1111, en què hi va haver la unió del comtat de Besalú amb el de Barcelona.

En un treball publicat per D. Pelegrí Casades en el vol. VIII de les *Memories* de l'Associació d'Excursions Catalana, diu també que els comtes sobirans de la marca bisuldunesa feren construir damunt del Fluvià, l'hermós pont.

Per altra part, gairebé no es coneixen els ponts de pedra de l'Edat mitjana anterior al segle XII, però durant aquest segle, no sols se'n construïren molts, sinó que es feren amb condicions d'extremada dificultat.

Ja havem dit, al descriure'l, que no tot pertanyia a la mateixa època, puix marcadament es veu que els arcs més llunyans de la vila, compresos des de la torre emmarletada, són de segles posteriors i l'últim sembla ésser relativament molt modern. Per això pot supo-

sar-se com si aquesta part hagués vingut a terra alguna vegada (fos perquè les piles no semblen assegurades sobre la roca viva) o que en el segle XII el pont fos més reduït i tingués, per tant, un acabament per aquest cantó molt diferent del d'ara, o que els comtes no l'acabessin, la qual cosa no ens sembla tant verídica.

Diversos són els ponts que formen un angle en el seu traçat, el qual obeeix a diferents causes.

Generalment, es presenta (com en el pont de Sant Benezet a Avinyó, que en el gran braç té un angle obtús, i el de Saint-Esprit en l'apartament de l'abadia de Cluny, que són dels més importants de l'època) com per a millor resistir l'embat del corrent, això és, tenint la punta dirigida en sentit contrari al del corrent, treballant així el material a la compressió, a l'actuar la força del corrent de l'aigua, o sigui millor per ésser construïts de pedra que si no formés angle o el formés en sentit oposat, ja que tindria de sofrir un esforç a l'extensió, impropï del material amb què són construïts.

No sempre pot dir-se que obeïa a aquesta consideració el fer els ponts amb angle, car a voltes, com el de Besalú, tenen precisament el colze en sentit invers al que fóra precís, tal com havem dit ja anteriorment.

Altres raonaments es fan per a donar-se explicació a aquests traçats amb angle, un d'ells és d'estrategia. En efecte; essent com són, generalment, extramurs, més tocant al recinte, convenia concentrar allí la defensa, tota vegada que un gran pany de muralla ja estava més resguardat, no sols per la manca de portes, sinó que, naturalment, pel corrent del riu i lo escabrós que sovint era la seva vora de la població. Amb el costum introduït de posar una torre al mig del pont, resultaria que d'ésser el traçat en línia recta, aquesta torre impediria batre des de la fortificació de la porta d'entrada al recinte el tros comprès des d'ella al camp lliure. No així formant el pont colze, en el qual cas podia la defensa tenir dos punts principals d'apoi per a batre el camp lliure fins a la torre. Tal succeeix amb el pont de Besalú, essent aquesta l'explicació donada per molts al raonar sobre l'angle que forma el seu traçat. Aquesta lògica causa, perquè el pont el fessin amb angle, nosaltres no la creiem única, sinó que considerem com a més determinant la raó de facilitat constructiva que anem a exposar.

Des de Besalú, per a travessar el Fluvià, disposaven, en la part precisament en què amb constància hi passa l'aigua, i per tant, de més dificultat constructiva, una serie d'apoiis naturals formats per

dures penyes, les quals podien servir per establir en línia recta els apoios d'unes piles, tal com es féu. Però aquesta línia que els apoios naturals havien permès establir, es desvià bon tros cap a l'esquerra, de la que sortint del mateix origen hauria marcat el camí més curt per arribar a l'altra part. Mes l'inconvenient que això representava era ben petit davant de l'aventatge de no tenir de fer els fonaments de les piles, les quals precisament eren les que tenien de presentar més grans dificultats constructives.

Aquesta fou, creiem, la raó que motivà l'emplaçament del pont en la part compresa des de la vila a l'anomenada *la creu grossa*. Ja en aquest punt, cap més penya a propòsit per a establir-hi una pila del pont es veu; així és que de continuar la direcció empresa no podia portar-los-hi cap més avantatge, i sí l'inconvenient de tenir de fer el pont molt més llarg del que els hi era precis. Lo lògic, sembla, és fer el que ells feren des de *la creu grossa*, ja que no tenien cap facilitat constructiva en agafar una direcció determinada, escollir la direcció més curta, prescindint que vingués formant un angle. Aquesta és la nostra opinió sobre l'angle del pont de Besalú.

Ja havem dit com era costum general durant l'Edat mitjana de posar un arc al mig del pont. Aquest costum té precedents en la dels romans, els quals sovint construïren al mig o en els extrems de llurs ponts, arcs, essent, emperò, sols d'una finalitat decorativa, mentre en l'Edat mitjana sovint es convertiren amb torres de defensa.

Aquesta necessitat de fortificar els ponts provenia, ja perquè les ciutats estaven sovint situades, com Besalú, al costat mateix del riu, i, per tant, tocant al recinte amurallat, o bé també perquè servint els rius comunment per a limitar les terres pertanyents a distints senyors, volien cada u, per la seva part, tenir una fortificació al pont dins del seu domini, i dirigida contra la de l'altre senyor, per així poder impedir les invasions del veí que sovint era l'enemic. D'aquí els ponts de l'Edat mitjana amb fortalesa a cada costat, dirigides per defensar-se una a l'altra, com sovint es troben. Aquesta circumstància d'ésser els rius límits de diferents poders, constituï veritables obstacles, impedit sovint la construcció de ponts en llocs molt indicats.

A més de les fortificacions propiament dites, que construïren en els ponts per a la seva defensa, indirectament moltes vegades també l'assolien, construint-los amb multitud de piles, per així dificultar la navegació.

Alguns, per evitar el tenir de tallar una arcada per a defensar-se cada vegada que l'enemic es presentava, estaven provistos d'un pont

llevadís de fusta, com els que acostuma haver-hi en els castells per a salvar el fosso o vall.

No podia construir-se cap fortificació en el pont sense permís del seu fundador, però sembla que aquest requisit moltes vegades fou anul·lat.

Cap notícia tenim sobre els constructors de ponts en la nostra terra durant aquest període. A França hi havia en aquell temps una confraria, la dels monjos hospitalaris pontificis, que en prengué cura d'una manera especial; el pont anomenat de Sant Benezet, a Avinyó, sobre el Rose, fou construït per Petit Benoît, el qual després fou Sant Benezet, i era el cap de la Confraria dels Hospitalaris pontificis d'Avinyó. En una pila d'aquest pont hi ha l'església de Sant Nicolau, la qual guarda les relíquies del sant que dirigí les obres del pont.

L'última obra dels monjos fou el pont de Saint-Esprit, d'una llargaria de mil metres i cinc metres d'amplada, fou començat en l'any 1265, durant trenta anys la seva construcció.

Segons es veu pels documents, les inundacions posaren al dit pont de Besalú repetides vegades en greu perill de destrucció.

De diverses inundacions es troben documents, els quals ha publicat D. Francesc Monsalvatje en les *Noticias Históricas*,* dels quals en fem esment tot seguit.

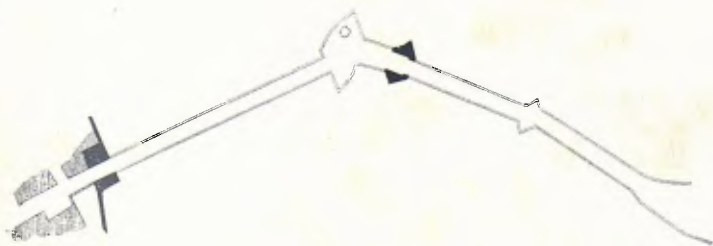
De la primera que en tenim notícies és per un document de l'Arxiu de Santa Maria de Besalú, on en Joseph Pujiurat y Massià, Sacrista de Ste. Maria explica els «Miracles que ha obrat Nostre Senyor per lo albre santíssim de la Veracreu», el que diu: «En lo any 1321 en el mes de Octubre succehi grandisim ayguat de tal manera que la aygua de fluviá creixia en tanta manera que pujá sobre lo Pont de la present vila y en dit se sentia una tempestat de tal manera, que estava el dit pont tremolant que apareixia que habia de caurer y que lo riu se len portaria y á la hora de completas quan anaba la tempestat ab lo major rigor, baixa un canonge de Santa Maria lo qual se deya Martí Rusinyol y portaba aigua de la Santissima Veracreu y feya tan riguros vent y pluja que nos podia pasar per los carrers, pero ab grans trevalls arriba al cap del pont y com ja tot lo poble se pensaba que lo riu se l'auria portat perque tot cobria de aigua y tiran lo dit canonge'l aigua de la Santissima Veracreu luego veren los circuns-

* Volum II, p. 191. Vol. VIII. Addició als vols. I i II, p. 48. Vol. XII, p. 60. Vol. XIX, pp. 157, 189 i 194.

VISTA GENERAL DE BESALÚ, AMB EL PONT SOBRE EL FLUVIA

Clixé Gabriel Roig

PLANTA SUPERIOR DEL PONT DE BESALÚ
AMB LA INDICACIÓ DE LA TORRE I PORTAL D'ENTRADA A LA VILA

Escala 1 : 1600

EL PONT DE BESALÚ, TAL COM DEVIA ÉSSER ABANS DE L'ANY 1835
SEGONS UNA AIGUADA DE L'ÈPOCA

Clixé Amadeu Serra

PINTURA MURAL EXISTENT A CAN LLAUDES DE BESALÚ

Clixé de l'autor

VISTA PARCIAL DEL PONT DE BESALÚ

Ciré A. Mas (fot. de l'Institut d'Estudis Catalans)

EL PONT DE BESALÚ, VIST DES DE LA TORRE DEL CASTELL.
Clixé Gabriel Roig

BESALÚ : VISTA PARCIAL DEL PONT
Clixé de l'autor

tants que lo riu comensa á mainar ab una promptitut y aisis per la gracia de Deu restarem llibres de tots perills.» D'altre aiguat posterior tenim noticies, procedents del document *Notabilium rerum diversarum* de D. Onofre Caxàs, notari que fou de Castelló d'Empuries, que donà a conèixer D. Joaquim Botet i Sisó, i diu : «A 8 de Octubre. 1421. fou en Empurda tant gran diluuvi daigues que muntaren tant les aigues que muntaren sobre lo pont de Besalu ultra deu palms, derroca ultra quaranta passas del mur de Besalu,...».

Ja més modernament, en 1669, tingué lloc una altra inundació, la qual coneixem per un document de la collecció del Sr. Monsalvatje, que diu : «...Tenbe tragueren la Santissima vera creu, y la aportaran anal pont que ya tramolava, y sasa encontinent que hi va ser com si aguesen posat oli en hun llum, No obstant lo que tinc dit altra cosa feu Ganganell * que ha casa lo Donat vesà tot lo vi de las botas, despres entra per la moralla den Cormari baster, y li entrà per casa y isque per la porta de dit Cormari ab molta furia, y asitia tembe dit Cormari, y ana Cambona que de casa den Cambó ya sen comensava aportar les botas del vi, pero la divina magestat sen apiada quant foran fora los gloriosos martirs, Prim y Felicia que luego conegueren se aminva la agua...».

En una altra ocasió, pujà el nivell de l'aigua del Fluvià gairebé a la mateixa altura que en 1421, com ho testimonía una llosa empostrada en una paret del carrer *De las Huertas*, la qual assenyala el nivell alcançat, i diu : «ANY 1764 — DEL — AYGAT».

Molt poc temps després tornà a repetir-se, com ho expressa un document de la collecció del Sr. Monsalvatje, que diu : «A 21 Agost de 1770 feu una gran tempestat ab gran pluja y comensà a creixer lo riu Fluvià en gran manera, y lo ajuntament resolgué fer pujar lo porrer per demanar que anassen ab la Vera Creu fins al pont per apassiguar la furia del gran augment amenassava lo Fluvià, y responent jo Narcis Fexas canonge, en nom del Capítol que si, vingueren tres regidors que foren Joan Collell y Calvet, ferrer; Benet Canadell, texidor, y Pere Tornivell; prenguí la Vera Creu y sota umbrellà aní al pont a les 8 horas del matí y fiu la benedicció ab la reliquia y aisis mentorní á la iglesia ab molta gent, y luego se abaxá notablement la agua y axis per constar la veritat ho firmo jo Narcis Fexas...».

Finalment, un document de l'Arxiu parroquial de Santa Maria de Besalú ens dóna a conèixer un altre aiguat ocorregut del dia 20 al 25 de març de 1790. El dia 23 per la tarda es baixà la Santíssima

* És un torrent que passa per Besalú i desemboca al Fluvià.

Veracreu al pont per a beneir les aigües, acompanyant-la l'Ajuntament i molta gent del poble.

Malgrat tots aquests forts aiguats, no sabem que cap causés desperfecte a l'antic pont del qual venim parlant.

Entre els agents naturals que ha tingut de sofrir aquest pont de Besalú, havem de comptar-hi els terratrèmols de l'any 1428, els quals, segons deien els Jurats de Girona en carta al rei, «La vila de Besalú ha pres gran dany en destrucció de edificis». No hi ha cap document que precisi si sofrí algún desperfecte.

Les causes principals de la destrucció dels ponts, provenen dels homes més que dels agents naturals. Ja al concedir el senyor d'un lloc el permís d'edificació o de reedificació d'un pont, solia reservar-se el dret de tirar-lo a terra en temps de guerra. Del pont de Besalú, sols en tenim una notícia que el relacioni amb un fet d'armes de la Guerra de la Independència, i aquesta no dóna cap referència sobre l'estat en què es trobava i l'estat en què quedà; de manera que pel document no podem atribuir com a causant de desperfectes la guerra pel que es refereix a aquest pont, i això que generalment fou lo que impedí que la majoria dels ponts de l'Edat mitjana arribessin en bon estat fins a nosaltres.

Lo que no pogueren aconseguir els terratrèmols, ni aiguats, ni la guerra, això és, enrunar el pont o les seves fortificacions, ho féu la piqueta de l'home pacífic i inconscient. Així fou com va desaparèixer en 1880 la bella torre que l'imprimia tan característica i escaient fisonomia, motivat perquè una màquina d'una fàbrica no passava pel pont havent-hi la torre. També per aquell temps desaparegué el portal d'entrada a la vila, del qual sols en resten avui els fonaments.

Era costum generalitzat en l'Edat mitjana, el qual ha vingut perpetuant-se fins el present en alguns poblets de Catalunya, el pagar un impost per obtenir el dret de passar en molts dels ponts. Ço que es recaptava per aquest concepte, era destinat per a pagar reparacions que sovint exigien; així, per exemple, estava establert en el pont de Carcassona, fet construir pel senyor de la vila en 1184.

Aquest tribut s'exigia en els rius navegables, tant per a passar pel pont, com per traspasar-lo amb barca; tenint en l'antiguitat un caràcter de segur, però sols de dies, no de nits.

En un document, del qual en figura una copia en l'Arxiu municipal de Besalú (*Noticias Históricas*, I, 193), consta com el rei Pere III

en 1377 eximeix perpetualment als naturals i veïns de la vila, presents i veniders, i per totes les parts dels seus regnes ja terrestres ja marítims, dels drets de passatges, barres i molts altres, així com de pagar drets per cap animal que compressin, venguessin, transportessin o conduïssin per portalatges, riberes, portes, barres, vaixells... i altres costums nous o antics.

Cap document s'ha trobat que faci referència als drets de pas en el pont dels comtes, i sí uns, referents al pont de Capellada de Besalú, el qual estava també tocant a la vila sobre el riu d'aquest nom i que antigament formava un petit estany a la sortida de Besalú, vora mateix dels murs del castell, segons documents del segle XI. Un impost fou concedit per l'emperador Carles I en 1533, consistint amb el pagament d'un diner per cada home de peu i de dos pel pas d'un home muntat, per durant el temps de vint anys, finits els quals, i a petició dels veïns de la vila, Felip II en 1586 els hi concedí altres vint anys. (Monsalvatje, Volum II, p. 8.)

Sobres aquest pont, D. Joaquim Botet i Sisó va trobar, en la curia episcopal de Girona, un document del bisbe Bertràn de Monrodó per a recollir almoines per l'obra del pont, ja que en temps d'inundacions d'aigua molt perill corren tant persones com animals,...».

De molt temps el pont de Besalú és donat per inútil pel servei que presta en la carretera d'Olot a Girona. Sembla, però, que aquest servei encara el prestarà un període de temps més o menys llarg, puix no es veu aprop el dia de començ de les obres del que ha de venir a substituir-lo. Mes, un dia o altre vindrà; puix la necessitat és gran, i és d'esperar que el nou pont, que de veres desitgem sigui un fet, no perjudiqui a l'antic materialment, ni tampoc per un massa proper veïnatge ni per la seva estètica, en el qual cas seria una ofensa a la vila tota, per ésser-ho a sos monuments.

També seria molt de doldre que els naturals i veïns de Besalú, satisfeta la seva apremiant necessitat d'un pont modern sobre el Fluvià, abandonessin l'actual com esperant que el temps acabés amb la tan bonica construcció. Que pensin que un dia encara podrien necessitar d'ell; i ja no volem suposar que a cap se li ocorri manar l'enderroc, tota vegada que coneixem la cultura de molts amics i veïns de Besalú, i aquest mateix coneixement ens priva de fer tal suposició.

JOSEP DANÉS I TORRAS

Setembre de 1917

Plànols i perspectiva de l'autor, executats per encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans (Catalogació de monuments)

Tres cançons locals del Rosselló

POTSER fóra útil publicar les cançons de caràcter local seriades per comarques. És clar que en moltes de les nostres cançons el fet local no té cap importància, i gairebé sempre es redueix a situar els dos primers versos en un poble o vila; generalment són obra d'un jove d'un poble que diu mal dels del poble veí, o d'un passant que té mal record de l'estada feta. En aquest concepte, el maldir sol esbravar-se en corrandes, que no tenen mai fi, perquè sempre se n'estàn produint i variant i acomodant. Del Rosselló n'existeixen dues colleccions: la d'En Pere Courtais, *Corrantas rossellonesas*, en els Jocs Florals de Barcelona de l'any 1884, i la d'En Pere Vidal, *Corrandes de Rosselló y de Cerdanya*, Perpinyà, 1885. Així i tot, en conservo una dotzena d'inèdites, entre les quals només que dues tenen interès local, són aquestes:

Quina lluna fa tan clara,
que demà farà bon sol,
val més una nina d'Arles
que quatre de Sant Farriol.

És coneguda una variant en què la nina d'Arles val més que quatre de Camprodón, però tota la corranda és diferent.

Ai, mares que teniu nines,
no les caseu als gabaigs;
a les primeres renyines,
—Adeu!, a França me'n vaig.

Entre les publicades n'hi ha de perfectament localitzades del Vallespir:

A Colliure fa bon viure,
a Angilers qui té diners,
a la Roca de l'Albera
jo no pensi tornar més.

La següent, ha estat escrita, evidentment, en recordança d'un fet ocorregut:

Malhaja gent de Ceret,
malhaja qui bé vos vol,
per un raïm mateu un home
la nit de Sant Farriol.

O bé:

Alegria de Portvendres,
alegria dels hiverns,
a l'istiu cap alegria
perquè falten bastiments.

Per últim, la següent és prou bella:

Ai, adeu pont de Ceret,
que n'ets fet tot d'una arcada,
de la mar a Canigó
no te veus que una vegada.

Les tres cançons que inserto a continuació, i que tinc per inèdites, varen esser recollides a Vernet en l'any 1885, i me les va dicar En Josep Bonafós. La primera es refereix a La Roca de l'Albera, en el Vallespir; la segona, a Clairà, en la plana de Rosselló.

I

De les nines de la Roca
malhaja qui en dirà mal;
hi ha una font d'aigua clara,
les nines d'amunt hi van.
Un dia jo me n'hi anavi
me n'hi anant tot passejant;
rencontri tres donzelletes,
la mi' amor tota davant;
a les dos doni el bon dia,
a la mi' amor doni un ram.

Represa

Ara en Déu siau, ninetes,
i ara que'ls soldats se'n van;
ara no se'n van i ploren,
què faràn quan tornaran?

II

Les nines de Clairà
 totes escossellen,
 mes jo vos ho vui dî
 que tots beuen ví;
 a fin' a la més vella
 que s'hi fa ab una escudella,
 i si massa cal
 se fa seguí un barral;
 Aquest barral
 se l'emporten a les vinyes,
 i, quan és trencat,
 és negre com un pegat;
 diuen que hi ha estat aigua,
 jo els dic lo contrari:
 — És negre així,
 marca que hi ha estat ví. —

Ara ve el mes de març,
 irem a fer migdia;
 ara ve el mes de març,
 irem a fer tres quarts.
 Respòn la més xiqueta,
 feia veure que dormia:
 — Se cal aixecar,
 nem-non a treballar. —

Tot escossellant,
 l'una diu a l'altra:
 — Quin pobre mestier
 que la nostra gent nos fa fer:
 valdria més casades
 amb el primer que passa,
 pobre o ric,
 mentre siga aixurit. —

La cançó qui tretà l'ha,
 la cançó qui l'ha dictada,
 és un hereu
 que no té res de seu;
 no té sinó una casa
 la meitat descoberta,
 la faria adobar
 si tenia per pagar.

III

Qui vulga engreixar gallines que s'ho tinga per entès,
que a Perpinyà n'hi ha un home que se Bernat Marquès

Ell diu a la seva dona:

— Mai seràs bona

per engreixar gallines;

del vivent de la mia mare

ella prou les engreixava,

ella totes, afin el gall.—

La Marieta, ben entesa, d'altra part té bon sentit.

Pren la marmita, se'n va a la plassa, donc lo seu marit ho ha dit.

Pren naps i cols, sabó de cuít i un punyat de sal de porc.

Crida a les tites:

— Tites petites,

veniu assí que us vull engreixar. —

Les gallines molt bé piquen totes din d'aqueixa marmita,
aixequen les pernes, torcen lo coll.

La Marieta, tota esglaiada, haja una catza de pebre foll;
i vi calent i vi calent,

perquè la comai Teresa ha dit que era un bon remei.

Les set hores són tocases, En Bernat és arribat,
quan veu aqueixa estessada de tot aquell bestia.

Ell ab gran furi pren el fuet dels gats

i a la pobra Marieta li en fa ballà el contrapàs,

Contrapàs, botella botella, contrapàs botella, botàs.

J. M. T.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE OBSERVACIONS DEL MES D'AGOST DE 1917

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA	MÍNIMA ABSOLUTA	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 mati	4 tarda	en 24 hores	en 24 hores	8 mati	4 tarda
16°54	19°42	31°05 (dia 13)	5° (dia 30)	679.95 mm.	679.51 mm.
Oscil·lació extrema mensual. 26°5		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxima diurna (dia 17) . . . 21°	23°71		10°43	760.87 mm.	759.54 mm.
				Màxima (dia 16) . 767 mm.	
				Mínima (dia 28 t.) 752.8 »	
				Oscil·lació extrema 14.2 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRÍA

MITGES MENSUALS	8 mati	4 tarda		
Termòmetre sec . . .	16°54	19°50	Total d'aigua caiguda en el mes. 48.3 mm.	
Termòmetre moll . .	13°56	15°80	Dia de major caiguda (dia 20) . . 10.1 »	
Humitat (percentatge).	69.5	66.8	Intensitat per dia de pluja i neu . 5.36 »	
			Vent dominant en els dies de pluja NE.	

VENT

DIRECCIÓ	8 mati	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	9	2		
N.	1	2		
NE.	12	22	Mitja mensual diària 48.874 k.	
E.	—	1		
SE.	3	3	Màxima absoluta (dia 14) 125.700 k.	
S.	2	1		
SW.	2	—	Recorregut total en el mes. 1,422.000 k.	
W.	1	—		
NW.	1	—		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 mati	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
Serens	12	3	Pluja. 9	CLASSE	8m.	4 l.	MITGES MENSUALS
Nuvolosos.	13	19	Boira 4	Cumulus	4	11	8 mati
Coberts	6	9		Cirrus	2	5	4 tarda
				Nimbus	1	2	
				Stratus	3	1	4.19
							6.35

NOTA. — Tronades en els dies 6, 20 i 25.

Les anotacions diàries han estat preses per l'H.º Pablo i revisades pel Dr. FAURA I SANS.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Clivé de J. M. Cò de Triola

ESTANYS REDÓ I LLARC DE COLOMÉS (VALL D'ARAN. - LLEIDA)